

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК IV

Рівне – 2016

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. IV / ред. кол. О. М. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2016. – 99 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 6 квітня 2016 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;
БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

ГУЛЯ ОЛЕНА	
Естетична унікальність малої прози Юрія Косача.....	5
ГІЛЬ ЛЮДМИЛА	
«Позичений чоловік» Євгена Гуцала у контексті української химерної прози	10
ЗАРУБА ОКСАНА	
Феномен матрициду в українській літературі «розстріляного відродження»	14
КИРИЛЬЧУК ЮЛІЯ	
Досвід війни у контексті етнічного наративу (на прикладі роману А. Кузнєцова «Бабин Яр»).....	18
КРУПКА ЛЮБОМИР	
Радянське минуле в Сергія Жадана: ностальгія чи розрив.....	25
КУЗЬ ІНЕСА	
Психіатрична лікарня як простір випробування (на основі роману «На протилежному боці від добра» Василя Рубана)	30
ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ	
Література в осяганні травми: голодомор і культурна пам'ять.....	35
МАКСИМЧУК ІВАННА	
Руйнація особистості як результат негативного впливу соціуму (на прикладі роману «Причепа» Івана Нечуя-Левицького та «Люборацькі» Анатолія Свидницького).....	40
МИКИТЮК НАТАЛІЯ	
Митець і влада в тоталітарному суспільстві (за романом-тетралогією Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху»).....	44
НЕЧИПОРУК КАТЕРИНА	
Екзистенція вибору в інтелектуальному романі «Недуга» (1928) Євгена Плужника	48
ОРЛОВСЬКА ОРИСЯ	
Містично-детективна ніша у моделях сучасної української прози	52
ПАХНЮК КАТЕРИНА	
«Предание о Гаркуше» в системі читацьких інтересів XVIII – початку XIX століття.....	59

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ Часопросторовий вимір прози Миколи Гоголя.....	66
САЙКО ОЛЕНА Художній конфлікт особистості і суспільства у романі Сергія Жадана «Депеш мод».....	71
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА Жіноча історія гріхопадіння (за повістю Оксани Забужко «Казка про калинову сопілку»).....	76
СОБЧУК ЛЕСЯ Микола Хвильовий як літературний персонаж роману Уласа Самчука «Темнота».....	82
ЧУБИК ВІТА Моделювання жіночих персонажів у прозі Марії Матіос (на прикладі повістей «Солодка Даруся» та «Москалиця»).....	91
ЯРОШ ТЕТЯНА Звукові імпресії у «Valse mélancolique» Ольги Кобилянської	95

Іванна Максимчук

Науковий керівник – канд. філол. наук Крупка М. А.

**РУЙНАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ
ЯК РЕЗУЛЬТАТ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ СОЦІУМУ
(НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «ПРИЧЕПА»
ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО ТА
«ЛЮБОРАЦЬКІ» АНАТОЛЯ СВИДНИЦЬКОГО)**

У статті на прикладі творчості І. Нечуя-Левицького (повість «Причепка») та А. Свидницького (роман «Люборацькі») детально аналізується вплив денационалізації на особистість молодого українця й простежуються зміни в поведінці персонажів під тиском соціуму.

Ключові слова: денационалізація, освіта, соціум, конфлікт, персонаж.

The article analyzes the works of I. Nechuy-Levitsky (story «Trailers») and A. Svydnytskyi (novel «Lyuboratski») and the impact of denationalization on the young Ukrainian and it also observes changes in the behavior of the characters being under pressure of society.

Key words: denationalization, education, society, conflict, character.

На літературу ХІХ століття значний вплив справила тогочасна політична ситуація в Україні. Письменники шукали у художніх творах шляхи розв'язання гострих соціальних та національних проблем. Такі художньо-естетичні тенденції простежуються у творчості Івана Нечуя-Левицького та Анатолія Свидницького, яка стане предметом нашого дослідження. На прикладі повісті «Причепка» (І. Нечуя-Левицького) та роману «Люборацькі» (А. Свидницького) з'ясуємо особливості вирішення конфлікту особистості та соціуму у національному контексті, оскільки під подібним ракурсом проблема не розглядалася.

Повість «Причепка» – родинна хроніка, де змальовуються наслідки русифікації, а також вплив польської шляхти на життя сімей, члени яких представляють різні національності. Сюжетна лінія ведеться в двох напрямках: родина Чепурновського – шлюб його доньки Гані із паном Ясем Серединським; родина Лемішки – шлюб сина Якіма із панною Зосою Пшепшинською.

У романі «Люборацькі» на прикладі історії родини сільського священика Гервасія Люборацького інтерпретуються проблеми, пов'язані з вихованням молодого покоління.

В обох творах саме освіта виступає вирішальним чинником денационалізації молодого покоління. Через опис побуту А. Свидницький звертається до осмислення національного питання. На передній план виходить мовний чинник: «мужицьку» мову учнів адміністрація всіляко намагалася викоринити і карала за її вживання. Про це свідчить колодка, яка має назву «Nota»: «Ноту чіпляють тому, хто забалака по-наськи – хто «мужичить». Її доти треба носити, доки не спіймаєш другого в такій же

провині. Кожного, хто «мужичив», записують в журнал і за кару назначають вивчити скількадесят латинських слів підряд – до трьох раз, а там уже б'ють»[4, 29].

Насильство, що супроводжувало уроки, значно вплинуло на моральний розвиток учнів, на їх ставлення до оточення, зокрема, до рідних. Це яскраво виражено в описі перебування Антося Люборацького вдома під час канікул. Хлопець поводив себе зухвало у стосунках зі сестрами, які цікавилися життям брата у Крутих, навчанням. Він не поспішав розповідати про себе: на питання відповідав короткими фразами, та, окрім небажання розмовляти, Антоній застосовував до сестер фізичну силу: «... такого стусана дав, що та так і облилась сльозами...» [4, 42]. Хлопцеві було байдуже до рідних, він думав лише про ігри з друзями.

Так само ігнорував родинні стосунки і Яким Лемішковський, для нього було важливим лише визнання вищого суспільства, яке представляли значно бідніші за Лемішку так звані «пани». Перебуваючи на навчанні, далеко від дому, родинних традицій, хлопець почав забувати свій рід, мову, звичаї. Школа забрала у Якіма можливість перебувати з рідними. Відтепер для нього було ганебним сидіти за одним столом зі сім'єю, спілкуватися зі своїм народом. Він не розумів, про що можна говорити із селянами, які не мають освіти, чинів, і розмовляють іншою, чужою для нього, мовою.

Письменники наголошують, що під впливом колонізаторської системи освіти, відбувалося роздвоєння особистості учнів, адже їм доводилось обирати: цілком підкоритися усталеному процесу навчання і позбутися індивідуальності або ж стати в опозицію до існуючої освітньої системи й у будь-яких діях керуватися власними поглядами. Саме антигуманна організація навчального процесу, що виявляється у фізичних покараннях, цілковитому підкоренні старшим учням, які використовують молодших для задоволення своїх потреб, – призводить до роздвоєння, а згодом – до руйнації особистості. Так, для Антося здобуття освіти перетворилося на поетапний шлях до цілковитого знищення: духовного та фізичного. На долі Якіма Лемішковського навчання відобразилося теж негативно, оскільки школа зламала його.

Яким Лемішковський постає узагальненим образом освіченої молоді тогочасної Волині, представники якої втратили будь-який зв'язок зі своїм народом та рідною мовою. Адже освіта, відірвана від національних звичаїв та традицій, згубно впливає на особистість, руйнує її, насаджуючи ворожі цінності. З національно несвідомих українців, молодь перетворюється на громадян іншої країни, зраджуючи інтереси Батьківщини.

Однак освіта, як окремий фактор, не є причиною загибелі молодого покоління. І. Нечуй-Левицький показує, що соціум відіграє вирішальну роль у формуванні особистості. Очевидно те, що під впливом польського панства, яке насправді не має ні високих чинів, ні великих статків, як, наприклад, Пшепшинський, відбувається денационалізація Якіма Лемішковського. Герой, обравши службу в канцелярії, намагається і сам «дойти до панства»

[2, 202]. Адже батьки не були для нього авторитетними людьми, бо працювали на землі й розмовляли українською мовою.

Люборацький під тиском обставин змушений був одружитися зі сестрою семінарського диякона – «поганою, та старою, та з'їдливою» [4, 206]. Цей шлюб став для Антося ще одним кроком до знищення індивідуальності. Герой підкорився пануючій системі в особі архієрея, який у такий спосіб помстився хлопцеві за прагнення до справедливості.

Таким чином, під впливом соціуму, Антося Люборацький припиняє існування як повноцінна особистість. У боротьбі проти пануючої системи, захищаючи права громади перед вищими інституціями, він зазнає нищівної поразки. Відтепер герой не може керувати навіть власним життям, і саме це, зрештою, знищує його як духовно, так і фізично.

Яким Лемішковський добровільно одружується з полькою панського роду, і це рішення ілюструє остаточний розрив героя з українським середовищем. Обираючи за наречену доньку свого начальника Зося Пшепшинську, він керується не почуттями, а корисливими мотивами, оскільки вона заможна «панія з батька, діда» [2, 232]. Саме шлюб Якіма бачиться завершенням внутрішньоособистісного протистояння двох національностей. І. Нечуй-Левицький увиразнює внутрішні зміни через акцентування побутових деталей: з традиційної української світлиці їх кімната перетворилася на європейську залу, «в їх закутку, в їх кімнаті запанувала вже Польща» [2, 250]. Зося цілеспрямовано намагалася змінити свого чоловіка, при цьому руйнуючи його психіку. Яким став маріонеткою в руках своєї дружини. Герой не має права на власну думку і вільне висловлювання, а повинен лише підтверджувати вигадані історії жінки про безтурботне панське життя.

Зрештою, родина назавжди втратила будь-які моральні цінності, занедбала народні звичаї та традиції, започатковані віками. Хоча Лемішковські продовжували родинне життя під одним дахом, їх сімейний добробут був повністю зруйнований Зосою Пшепшинською. Їй вдалося знищити не лише власну сім'ю, але й розгромити подружнє життя Серединських.

Ясь Серединський – нащадок польки й українця. Все найкраще, що було притаманне двом народам, І. Нечуй-Левицький поєднує у героєві. Зовнішні риси – це єдине свідчення українства, яке зберіг у собі Ясь Серединський і викоренити не міг, бо все решта: мова, традиції, одяг, побут і товариство – були польські. Одруження з донькою сільського українського священика Ганею Чепурновською, здавалося, доводить, що Ясь пам'ятає своє походження і хоче продовжувати давній козацький рід. Однак для Серединського визначальним був мотив збагачення та здобуття визнання серед польського середовища. Дружина простого, не панського роду героя не задовольняла, і Ганя стала тягарем для чоловіка. Ясеві потрібна була дружина-полька, яка б зуміла гідно презентувати себе в товаристві заможного панства.

Письменник зображує дві жіночі постаті: Чепурновської та Пшепшинської, використовуючи прийом контрасту. Ганя не могла підкоритися панським звичаям і як донька сільського священика, з дитинства призвичаєна до роботи, весь час працювала: «Ганя вхопила кочергу, взяла пасмо не дочесаної коси в рот і полетіла прожогом на огород і таки добре засапалась, поки вигнала свиню з огорода» [2, 163]. До того ж підтримувала дружні стосунки з наймичками, як це було колись у незаможному, але власному домі її батька і, що було суворо заборонено в розкішній, проте тимчасовій, оселі її чоловіка.

Молодій українській дівчині було важко звикнути до усталених правил, які вже давно стали незмінними традиціями. Але Серединського не цікавила думка дружини. Найважливішим для чоловіка було, щоб шляхта вважала його рівноправним членом їх громади. І для досягнення цієї мети Ясь, який ще донедавна захоплювався Ганею, був здатний покинути свою дружину. Але причиною кардинальної зміни пріоритетів героя зображено не лише польськоцентричне оточення, а й іншу жінку – Зося Пшепшинську, яка, на відміну від сільської дівчини, вміла вигідно представити себе товариству. Своїм зневажливим ставленням, байдужістю і грубістю у стосунках із дружиною Ясь руйнує власну родину: «Не завдавай ти мені сорому при чужих людях. Ми тут люде нові. Здається, час тобі б зрозуміти, що ти справжня пані, а не якась попівна, чи економка, чи там хто!» [2, 335]. Це відбувається не стільки з власної волі героя, скільки під тиском польської шляхти, яка одразу ж не сприйняла доньки сільського священика і поступово вижила її з товариства. Знищення найважливішого для Гані – сім'ї призводить до трагічного кінця і цілковитої руйнації родини Серединських.

Таким чином, в результаті проникнення в патріархальний побут українських родин «польських елементів» і в зв'язку з нав'язливим тиском з їх боку, відбувається руйнування сімей, що призводить до «загибелі молодшого покоління» [2, 12].

У творах Івана Нечуя-Левицького та Анатолія Свидницького зображено деградацію молодого покоління, яка відбувається під тиском навчального процесу, родинного життя та суспільства в цілому. Письменники трактують денаціоналізацію особистості як визначальну причину її життєвого краху.

Джерела:

1. Данюк Н. Метод психологізації у творчості Анатолія Свидницького / Н. Данюк // Слово і час. – 2005. – № 6. – С. 80-83.
2. Нечуй-Левицький І. Прозові твори: В 10 т. / І. Нечуй-Левицький. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1965. – 380 с.
3. Приходько І. Тема національної зради у творчості І. Нечуя-Левицького / І. Приходько // Педагогічна думка. – 2010. – № 3. – С. 77-88.
4. Свидницький А. Люборацькі / А. Свидницький. – К. : Радянський письменник, 1949. – 212 с.
5. Фігурна Н. Проблема української жінки / Н. Фігурна // Слово і час. – 2005. – № 11. – С. 14-16.
6. Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої доби / М. Шкандрій. – К. : Факт, 2004. – 496 с.